

Xabier Landabidea Urresti

2020ko Durangoko Azoka Immateriala

Sarrera: banbuak bezala

Durangoko Azokaren 55. edizioa nolakoa izango zen inork ezin izango zuen igarri edo iragarri ziurrenez. Digitaltasunak garrantzia hazkorra hartuko zuela pentsatzeko modukoa zen; bazeuden zeinu, seinale, zantzu eta arrastoak pantaila bidezko eta bat eta hutsezko bide 'berri' horiei etorkizuna iragarri ziezaieketenak... Baina 2020koa inork ez zuen espero. Ez nik behintzat.

Ia-ia bat-batean (urtearen zatirik handiena hartu digun *bat-bat* luze, gorabeheratsu eta agoniko samarra, hori ere esan beharra dago) ia erabat digitala bilakatu da Durangoko Azoka. Han-hemenka egon dira gutxi batzuentzako (kopuru absolutuekin harremanetan jarrita *oso gutxi* batzuentzako) ekitaldi 'analogikoak', baina gehien-gehienon aurtengo esperientzia digitala izan da erabat. Nork esango zigun. Nori esango genion.

Pentsatzekoa da giza historian eremu ezberdinetan eta sarri samar gertatu direla aldaketa handiak: denbora luzez astiro, eta, gero, itxura batean behintzat, bat-batean. Banbuak hazteko egiten omen duen bezala.

Egia da, noski, aurtengo egoera ez dela errepikatuko, hala espero dugu gehienok behintzat (egon egongo baita beharbada egungo egoerarekin pozik dagoenik). Baina pentsatzen dut 2020ak inauguratu egin duela Azokarentzat aro berri bat,

Azokaren modu berri bat, merezi duena patxada pixka bat gertatu denari erreparatzeko. Aurten hartu duen forma zehatzaz harago gertatu zaiguna eta gertatzen ari garena pixka bat hobeto ulertzeko eta hemendik aurrera egingo ditugunei buruz eztabaidatzen hasteko, besterik ez bada ere.

JAKIN aldizkariari gaiari buruz pentsatzeko eskainitako aukera hau eskertu nahi nioke, honelako gertakariak horixe egiten baitira, gertatu; eta, sarri, aitzakia edo helburu zehatzik ezean, ez dugu horien esanahiaz edo garrantziaz hausnartzeko tarterik hartzen. Hein horretan, hiru une bereizi nahi nituzke: aurtengo Azokaren aurrekoa, bitartekoa eta ondorengoa, beti ere idazten duen honen perspektibatik kontatuta eta eztabaidarako erregai bezala funtzionatu dezaketelakoan.

Azoka aurretik: hutsunea, azoka, plaza

Azaro hasiera.¹ Ez zen erraza aurtengo Durangoko Azokak hartuko zuen forma (edo forma eza) aurreikustea, eta ez da erraza ezta ere jakitea zer gertatuko den aurtengo Durangoko Azokarekin, egitarau eta antolaketari buruzko elementu gehiago argitzen doazen heinean galderak ere biderkatu egiten baitira. Edozelan ere, iruditzen zait badaudela hiru kontzeptu elkarrekin harremanean jarri beharrekoak Durangoko Azoka (bir)pentsatzeko: plaza, azoka eta hutsunea.

Hasieratik, oinarrizkoenetik hasita, iruditzen zait plaza badela ezer izatekotan hutsune. Definizioz, gainera. Ezingo luke bere plaza funtzioa bete, plaza izan, hutsunerik ez balu, hutsune ere ez balitz. Hutsik ez balego, guztiz beteta balego, ezingo ginateke bertan elkartu, ezingo genuke bertan ezer antolatu, mugimendua ere ez litzateke posible bertan. Hutsunerik gabe, ezingo genuke guk bete, ez luke lekurik izango guretzat. Eta, noski, guk bete ezean, gu gabe, ez litzateke plaza.

Hutsunearen gaiak hartu du bere garrantzia autoek eta terrazek gure herri eta hirietan hartzen duten espazioaz kontzienteago bihurtu garen garai hauetan. Pertsonen arteko distantziak klabe bilakatu diren honetan herri izateko, herria

egiteko teilatudun eta teillatu gabeko espazio hutsen garrantziaz ere neurri batean konturatu garela esango nuke. Baina badakigu baita ere plaza izan ezean hutsunea ez litzatekeela espazio eta denbora hutsa besterik. Hutsune. Hutsgune. Etendura, etenaldi, parentesi bat bi zerbaiten artekoa. Ezer eza. Ezerezaldia. Presentziarik gabeko espazioa, unerik gabeko denbora.

Itxialdi, etxealdi, etenaldi hauetaz ere denok jabetu gara garai arrarootan, konfinamenduek nor berera gordetzera bultzatu gaituztelarik non gorde badaukagunok. Hustu zaizkigu kaleak, plazak, parkeak, gauak... eta hustu ditugu taberna, jatetxe eta kulturaguneak, errepideak, autobusak, trenak, lantokiak beteta ikusi ditugun artean. Kontrasteak are ikusgarriagoa egin du hutsaren eta betearen arteko alde. Nabarmenagoa hutsunearen tamaina. Eta denok harrapatu gaitu ahal dugun bezala hurbileko eta urruneko hutsune horiei zentzua eman, erantzunak aurkitu, esanahiak eraiki nahian.

Aristotelesi egotzi diogu latinez *horror vacui* eta euskaraz hutsari izua deritzogun printzipioa. Naturak hustasuna gorroto duelako printzipio fisikoa, artera ere eramana izan dena, eta akaso kulturaren eta are euskal kulturaren esparrura ere eraman genezakeena. Plenismo delakoaren jarraitzaileen arabera, naturak hutsuneak gorroto ditu, edo, hobe esanda, berehala hutsuneak betetzeko joera agertzen du. Beharbada horregatik marrazten ditugu zirriborroak orrialdeen izkinetan, orriaren huts zuriari izua diogulako. Agian horregatik ematen dute pena «Salgai» kartela erakusten duten lokalek.

Edozelan, azokak plazetan antolatu ohi ditugu, eta plazak hutsuneen inguruan eraiki. Bestela esanda: hutsune batzuk azoka bihurtzen asmatzen amaitzen dugu. *Dugu*, diot, plaza

Iruditzen zait badaudela hiru kontzeptu elkarrekin harremanean jarri beharrekoak Durangoko Azoka (bir)pentsatzeko: plaza, azoka eta hutsunea

jenderik gabe plaza ez den bezala, inork antolatu ezean nekez sortzen baita azokarik. Bestalde, antola genitzakeen arren fabriketan, autopistetan edo trenbideetan, adibidez, horiek bestelako funtzio inportanteagoz beteago egon ohi direnez eta problemak sortzen dituztenez, plaza bihurtutako hutsuneetan eraikitzen ditugu. Hutsuneak errazagoak baitira azken finean betetzen, beste zerbaitekin beteta dagoen zer-bait baino.

Halakoetan, edozelan ere, hutsunea plaza bihur liteke eta plaza akaso azoka. Eta gertatzen denean esango nuke gordezten duela azokak zer-bait plazarena, eta plazak hutsunearena. Gordetzen du esanahiren bat baino gehiago. Dimentsio material eta immaterialak, ezaugarri zahar eta berriak nahasten ditu jaiotzeko prozesuan bertan eta hortik aurrera ere.

2015eko abenduaren 3tik 6ra Durangoko Azokaren 50. edizioa egin zen, askorentzat Euskarazko Liburu eta Disko Azoka zenaren izena daraman herrian. Edizio berezia izan zen niretzat 2015ekoa, Gerediaga elkartearen Deustuko Unibertsitateko Euskal Gaien Institutuaren eta Siadeco kooperatibak bideratutako Azokaren dimentsio material eta immateriali buruzko ikerketan parte hartzeko aukera izan nuelako. Orduetik bost urte igaro dira, eta honezkero badakigu 55. edizioa aurrekoetatik guztiz bestelakoa izango dela. Irudikaezina ia. COVID-19aren ondorioz, Azokaren plazatasuna, muin-muinekoa zuen presentzialtasuna, jendar-tekotasuna, aurrez aurrekotasuna, zuzenekotasun materiala ez dira izango. Ezingo dira izan.

Aurreikusita zegoen aurrez aurreko guneen jarduera minimoa ere zalantzan dago, eta ez dirudi hemendik eta abendura bitartean gauzak onera aldatuko direnik. Une honetan, Durangoko Azokaren 55. edizioa zalantzas eta posibilitatez ereindako inkognita handi bat da. Egin egingo den arren, ez baita egingo. Eta egin egingo ez den arren, egingo baita.

Nire hipotesia da 2020ko Azoka Digital honek *Euskal Kulturaren Lehen Hutsune Digitala* irekitzen digula. Momentuz, hutsunea daukagu aurrean. Urtearen amaieraren hasieran

zabalduko zaigun hutsune berria. Etenaldia. Itxialdia. Etxealdia. Parentesia. Inkognita hori.

Beharbada, hutsune horretara amilduko gara kolektiboki. Edo, agian, zerbait berria eraikiko dugu. Plaza, azken batean, hutsunea ere baita, definizioz.

Azoka egunak: *log* egin kume

Azaroko azken astea. Hurbiltzen ari dira urteroko Durangoko egunak, eta aurkeztu dute Gerediaga elkartetik 2020ko azoka edo denda digitala izango den webgunea: *durangokoazoka.eus*. Oraindik ez dago ezer erosterik, baina bilatzeko, aurkitzeko eta 'desioen saskira' gehitzeko aukera dago. Inkognita handiena nolabait argituta gelditu da: ezagutzen dugu jada 55. Durangoko Azokak izango duen itxura, hartuko duen forma (eza).

Webgune zuri, soil, garbi eta minimalistaren atzetik halako proiektu digital batek izan ohi dituen estres, buruko min, antsietate eta iskanbilak imajinatu ditzaket, ikusi ezin ditudan arren: informatikari eta diseinatzaileen arteko azken orduko gatazkak, argitaletxe eta argitaratu historikoen aldarrikapen eta exijentziak, katalogoa osatzeko informazioa epez kanpo betetzera ohitutako kultur sortzaile eta autoekoizleen indiziplina militantea, Azoka Azoka egiten duten eragile, erakunde, laguntzaile eta abarren arteko liskar eta ezinikusiak... Logoak zein ordenatan eta zein tamainatan joango diren zorionez alde zuzenetik erabakita egongo zela ere pentsatu dut.

Agian gertatu diren eta agian gertatu ez diren krisi, sute eta leherketa horiek guztiak irudikatu egin ditzaket, baina ez dira ageri, webgune soil, txukun, garbi eta ordenatu horren estalkia txukuna bezain opakua baita. Denda fisikoen erakusleihoan nola, dendaosteko digitalak ez dira kaletik ikusten. Krisi politiko, teknologiko, kultural, pertsonal, ideologiko eta emozional oro estalita gelditzen da, jaso gabe, historiaren atzealdean, agian inoiz norbaitek kontatuko zain.

Abenduak 4. Heldu dira Durangoko egunak. Aurten, gehienok bezala –eta ohi ez bezala–, ez naiz Durangora joan.

Denda zabalik dago baina arazoren bat egon da, ez baitut ezer erosterik izan. Desioen saskia osatzen joatea beste aukerarik ez dut. Gerora jakin dut ‘arazo teknikoak’ egon direla, eta irribarrea berez marraztu zait ezpainetan, Murphyren lege aldaezinak gogoan. Erosle/erabiltzaile/kontsumitzaile/parte-hartzaile bezala desesperatu egin naiz nire desioen saskia

Euskal kultur sorkuntza
txikia omen dela
entzutera ohituta gaude,
baina txikitaskun hori
erlatiboa da, mataza
horretan zerbait aurkitu
nahi duzunean.
2.319 produktu
edo 852 nobedade ez
da kopuru txikia

lau aldiz galdu ostean eta nire garunean iltzatu zaidan Itoizen abestiko *lo egin hori log egin* berriagoarekin aldatuta.

Tartean, astiro baina etenik gabe, emankizunen katalogoa ere osatuz doa. Zuzeneko hitzaldiak, kontzertuak, aurkezpenak, estreinaldiak. Astiro baina arinegi dena ikusteko, dena entzuteko, dena prozesatzeko. Behingoagatik, antsietate estetikoa pixka bat baretu zait hau dena gordeta geldituko dela gogoratzean. Laster

itzuli zait, ordea, gordeta geldituko den hori guztia ikusi, entzun, digeritzeko ere denbora beharko dudala gogoratu dudanean. Onena, ohi bezala, denetara heldu ezin dela eta aukeratu egin behar dela gogoratu eta onartzea izango da. Azoka beti Azoka, baita 2020an ere. *Azoka longa, vita brevis*.

Abenduak 6. Desioen saskia abandonatuta, Ahotseneako zuzeneko errandom bat soinu banda bezala jarri eta ordubeteko osteratxoa egiteko erabaki irmoa hartu dut. Ez naiz inorekin etorri eta ez naiz inorekin geratu (horretarako *AtopiaRPG*-ren Zentro Palentino digitala, *atopia.eus/palentino*, erabil nezakeen arren), eta inorekin topo ez egiteak ere Durangoko Azokako eroslearen ohiko deriba situazionistaren esperientzia aldatu egin dit zeharo. Hemen frankotiratzaile gaizki informatu bat sentitzen naiz: argialetxkeen lamia kantak entzutera ohituta, hemen proposamen batzuk, tag edo

etiketa batzuk eta bilatzaile bat baino ez dauzkat. Ez naiz moldatzen.

Euskal kultur sorkuntza txikia omen dela entzutera ohituta gaude, baina txikitasun hori erlatiboa da, mataza horretan zerbait aurkitu nahi duzunean. 2.319 produktu edo 852 no-bedade asko edo gutxi izan daiteke grafiko batean edo txosten baten paperean jarrita, baina, ugaztun batek prozesatu dezan, ez da kopuru txikia. Nire buruari aitortu behar diot: galduta nago, eskaintzari neurria hartu ezinik, eta benetan nahi ditudan gauzak ikusi ere egingo ez ditudan beldurra gorputzean sartuta.

Edozelan ere, ordubeteko osteratxo digitalaren ostean, osatu dut nire aurtengo eskaria izango dena. Komikia, eleberria, entziklopedia imajinario bat, poesia... Berriro ere pentsatzen jarri naiz ze zaila egiten zaidan euskal musikariei ordaintzea kontzerturik apenas dagoen eta etxean musika objektu fisikoak erreproduzitzeko gailu gero eta gutxiago ditudan honetan.

Ordaindu dut. Hemen ere atzealdeko tripak, dendaosteko eztabaidak, negoziazioak, komisioak, kontratuak eta baldintzak ezagutu gabe. Algoritmoak lanean hasi dira. Adostu dute adostu beharrekoa nire bankuarekin. Ez dut dirurik atara behar izan. Prozesua higienikoa, minik gabekoa, desproblematikoa izan da berriro ere, atzealdean dagoenaz ez dut kezkatu behar izan.

Urteroko erosketa eginda, webgune nagusira itzuli, Aho-tseneako soinu banda itzali eta Joseba Gabilondo eta Garazi Arrularen *Babel aurretik* liburuaren itzulpenaren aurkezpena jarri dut, etxeko epeletan.

Hemendik aurrera: gelditu denaz, gelditzen zaigunaz

Abenduak 9. Itxi da Azoka. Izan behar zuen baina izan ezin zen, izan ezin zen baina izan egin zen 55. Azoka. Nerea Mujika Gerediaga elkarteko presidentea imajinatu dut egun

hauetan oso gutxi lo eginda hedabideen aurrean «zer moduz?» eta «nola joan da?» eta «funtzionatu al du?» galderei erantzuteko prestatuta, beste urte batez. Gauza batzuk ez baitira aldatzen, batez ere dena aldatzen denean.

Hasi naiz irakurtzen erreakzioak. Lehen zenbakiak, lehen emaitzak, balorazioak. Gerra kultural baten urteroko errekuentoak, kontaktak eta kontakizunak, eta gogora etorri zait nola euskal kulturaren posizio gerra amaiezin horrek hartzen duen nolabaiteko izaera erritual bat, euskal 'gertakizun' zentral guztiek nola halako hiperinflazio batek jotakoa, non soilik norabide bat den posible, goranzkoa, eta soilik norantza bat, aurreranzkoa.

Hein horretan, aurtengoak arnasa numerikoa eman digula iruditu zait. Numerikoa, Iparraldean ematen zaion zentzuan, digitalitateak salbatu baitu Azoka, haragiaren planoak hain murriztuta aurkitu ditugun garaiotan; baina baita numerikoa Hegoaldeko zentzuan ere, 'beti gora' horren absurdoa une batez, urtebetez, eteteko aukera ere eman zaigulako, eman diegulako. Emaitzak oso onak izan dira, bistan da. Are, espero zirenak baino hobekak izan dira. Baina ez dira 2019koak baino hobekak izan. Eta bi baieztapen horiek elkarren ondoan jarri ahal izatea oso garrantzitsua iruditzen zait. Ez naiz sartuko salmenten bolumenen eta eragin ekonomiko eratorrien kalkuluetan, ez baitagokit niri. Aldiz, funtsezkoa iruditzen zait azpimarratzea Durangoko Azokak 2020an funtzionatu izanaren klabea erabat immateriala izan dela.

Ez zegoen arrazoi objektiborik abenduko lehen astean euskal herritarrak webgune zehatz batean masiboki sartu eta ikus-entzunezko eduki askotarikoak 'kontsumitzeaz' gain milioi erdi euro liburu, disko, egutegi, mahai joko eta bestelako sorkuntza produktutan gastatzeko. Ez zegoen ez *Black Friday* deskonturik ez *Azokabonorik*, ez Googlek ondo kokatutako iragarki pertsonalizaturik ez eta Amazonen gomendio algoritmo teknologikoki finik ere. Baleko webgune bat baino ez, bertaratzeko aukerarik izan ez dugun hamarka mila herritarrentzat.

Eta hala ere funtzionatu egin du. Posible izan da. Egoerarik arraroenean, mugikortasun, elkartze eta fisikotasunaren murrizketen bete-betean eta Gabonei begira gauzak distantziara erosteko alternatibak inoiz baino gehiago direnean, zerbaitek eragin du Durangoko Azokak erreferentzialtasunik ez galtzea. Bere plazatasunak eta bere azokatasunak irautea 55. urtean sortu den itzelezko hutsune honen muinean.

Ez zegoen ezer bermatuta. Benetan uste dut inork ez zekiela zer gertatuko zen, zerk funtzionatuko zuen, zerk ez, eta zenbateraino. Uste dut oraindik ere ez dakigula. Historia eta istorio anitzen gurutzaketa konplexu eta zoragarria –bi zentzutan zoragarria– dela Azoka posible egiten duena, eta argialetxe, autoekoizle, disko, liburu, kazetari, antolatzaile, kudeatzaile, programatzaile, argitzaile, teknikari, garbitzaile, garraiolari, erosle, ikusle eta entzule horien guztien historia ikusezin horiek guztiek zerikusi gutxi dutela webgune txukun eta minimalistaren garbitasunarekin.

Anabasak funtzionatu egin du. Bihotzak beste taupada bat eman du, itzalitik piztura, zerotik batera, ezetzetik baietzerara. Eta taupada berri horrek datozen materialtasun berrien tankera iragarri digulakoan nago: digitaltasunak zeharkatutako haragitasunarena.

Goizegi da honek izango dituen ondorio guztiez hitz eginge. Berriro ere inkognita batzuk argitu diren arren, askoz gehiago dira mahaigaineratu direnak. Baina esango nuke salbuespenezko Azoka honek norma bihurtuko zaizkigun zenbait elementu ekarri dizkigula: produktuak digitalean erosi ahal izatea eta ekitaldietara gerora sarbidea izatea, adibidez. Behin probatuta, zaila izango da aurreko egoerara itzultzea, eta horren froga iruditzen zait jada gauza ebidentek

Esango nuke salbuespenezko Azoka honek norma bihurtuko zaizkigun zenbait elementu ekarri dizkigula: produktuak digitalean erosi ahal izatea eta ekitaldietara gerora sarbidea izatea, adibidez

iruditzen zaizkigula biak ala biak. Azokaren presentzialtasuna aldatu egin da.

Hemendik aurrerako Azoka ez da orain arteko Azoka izango. Durangoko Azoka inoiz ez da ordura arteko Azoka izan, egia esatera; baina aurrean inauguratuta gelditu dena Durangoko Azoka Digitala izan da. Bere hezur-haragizko langile eta bisitarien eta paper, kartoi, binilo, stand, zerbitzari eta zirkuituzko materialtasunen artean taupa egiten duen eta aurrean ere isildu ez den bihotz immaterial hori duena barruan gordeta, bizi-bizirik taupaka.

Ondo pentsatuta, 2020a urte borobila zen halako zerbait inauguratzeko. 🍷

Oharrak

1. Atal hau azaroaren 14ko *Berria* egunkarirako argitaratutako 'Hutsunea eta plaza' artikuluan oinarrituta dago, eta Durango aurreko egunen ziurgabetasun eta posibilitateak irudikatu nahi ditu.